

Hoofdjustitiepredikant J.D.W. Eerbeek:

'Een gedetineerde is geen cliënt, maar een geloofsgenoot'

Dominee Jan Eerbeek is hoofd van de justitiepredikanten in Nederland, een tak van geestelijke verzorging die onlangs haar zestigjarig bestaan vierde. Kerkinformatie sprak met hem over de vraag: wat kan de kerk, de gemeente voor een (ex)gevangene betekenen? Verder over zijn nieuwe boek en over het Centrum voor Justitiepastoraat, dat onlangs werd geopend.

'Gedetineerden zijn geen cliënten, maar geloofsgenoten. We horen bij elkaar', zegt hoofdjustitiepredikant J.D.W. Eerbeek. Kort geleden boden hij en zijn rooms-katholieke collega, hoofdaalmoezenier A.H.M. van Iersel, het eerste exemplaar van het *Handboek justitiepastoraat* aan minister Hirsch Ballin van Justitie aan. De presentatie geschiedde tijdens de viering van het 60-jarig bestaan van de rooms-katholieke en protestantse Geestelijke Verzorging bij het ministerie van Justitie. Eerbeek is ook de auteur van het recent verschenen boek *Een misdadiger is meer dan zijn delict*.

Medemens

'In de brief aan de Hebreëën staat: "Gedenkt de gevangenen als medegevangenen". Dat duidt op wederkerigheid', zegt Eerbeek. 'Het gaat bij onze omgang met gevangenen niet om eenrichtingsverkeer: mensen die van buiten komen en gevallen mensen opzoeken. Nee, het gaat om tweerichtingsverkeer: we ontmoeten elkaar als elkaars medemens. Niet de een verheven boven de ander, de goeden tegenover de slechten. Niet het geloof brengen aan de gevangenen, maar geloven met de gevangenen', aldus Eerbeek.

'In de gevangenis ontdek je de grote en diepe betekenis van de christelijke theologie; het evangelie is de boodschap van liefde en genade. Ook mensen die het gordijn van hun eigen leven hebben dichtgetrokken, blijven aanvaard door God en door degenen die in God geloven. Als het leven tot het meest kale is teruggebracht, gaan mensen inzien waar het op aankomt. Dan zoeken ze contact met justitiepredikanten over existentiële en geloofsvragen. Ruim tachtig procent van de gevangenen heeft behoefte aan geestelijke verzorging. Bij jonge gedetineerden staat de vraag naar God bovenaan, voor schuld, toekomst en relaties', zegt Eerbeek.

Herstelgericht

Ieder mens is meer dan zijn daden. Dat is het uitgangspunt van het herstelgericht pastoraat, dat centraal staat in bovengenoemd *Handboek*. In hoeverre kunnen de pastores, de (kerkelijke) vrijwilligers, de nazorg en de kerk eraan bijdragen dat gedetineerden, die vaak in een vicieuze cirkel verkeren, weer in de samenleving worden opgenomen. Soms klinken woorden in een kerkdienst "te groot", maar die trekken een mens er toch bovenuit. Dat is herstelgericht pastoraat, namelijk pastoraat dat ertoe bijdraagt dat er weer perspectief ontstaat voor mensen in de gevangenis. Een aspect daarvan is ook om de samenleving toegankelijker te maken voor ex-gevangenen.'

Die terugkeer naar de samenleving wordt bemoeilijkt door een complexe problematiek op persoonlijk en maatschappelijk gebied. Hoewel een ieder verantwoordelijk is voor zijn daden, ook een gedetineerde, moet er wel oog zijn voor de achtergronden van de criminaliteit. De in 1981 op initiatief van Eerbeek opgerichte Stichting Exodus helpt ex-gevangenen met programma's op het gebied van wonen, werken, relaties en zingeving. Exodus telt ongeveer 1500 vrijwilligers. In de tien Exodushuizen wonen ongeveer 450 ex-gedetineerden. Bij bureaus van deze huizen bestond aanvankelijk angst en soms ook weerstand. Die gevoelens moeten serieus worden genomen. Alle huizen hebben goede contacten met de buurt.

'Hé doo'

Gevangenen kunnen zich van een predikant of van een kerkelijke vrijwilliger afvragen: komt die voor mij of wil die mij bekeren? Eerbeek herinnert zich een kerkdienst op de Kerstochtend. 's Middags waren de vrijwilligers van de kerk ook aanwezig bij de bingo. Daar ging iets van betrokken-

heid bij moeilijke dagen vanuit, wat door de gedetineerden opgemerkt en erg gewaardeerd werd. In de begintijd van zijn werk als gevangenispredikant riep een gevangene naar hem: 'He doo, je moet niet alleen met hen praten, maar ook wat voor de jongens doen.'

Eerbeek zegt 'heel trots' op de kerk te zijn omdat de kerk altijd een trouwe bondgenoot is geweest. Hij heeft als (hoofd)justitiepredikant nooit tevergeefs een beroep op de kerk gedaan. Voor zijn werk is de kerk van enorm grote relevantie. Dit heeft hij kortgeleden ook gezegd tegen de synode van de Protestantse Kerk in Nederland, die hij zijn boek mocht aanbieden.

De gemeente

Voor een ex-gedetineerde die toch al in de marge leeft, is de stap naar een kerkelijke gemeente groot. Van belang is dat een kerk zich ook instelt op het ontvangen van deze doelgroep. Daarvoor is laagdrempeligheid nodig. Daarom is het landelijk netwerk 'Kerken met Stip' opgericht. Dat zijn ongeveer vijftig christelijke geloofsgemeenschappen waar ex-gedetineerden welkom zijn en zich thuis kunnen voelen. Het zijn gastvrije plekken waar men echte belangstelling en aandacht heeft voor

ex-gevangenen die een nieuw begin willen maken. Kerken met Stip werkt nauw samen met het justitiepastoraat en met Exodus. (zie www.kerkenmetstip.nl) Eerbeek verhaalt van een gedetineerde die nog tijdens zijn gevangenschap werd gedoopt in de Valkenboskerk in Den Haag. Die kreeg daarvoor strafonderbreking, zoals een ander dat kreeg toen het dak van zijn huis lekte. Deze man heeft tijdens zijn gevangenschap een hele band met die gemeente opgebouwd.

'Ik was gelijk geboeid'

Sinds 1998 is Eerbeek (61) hoofdjustitiepredikant. Daarvoor werkte hij sinds 1979 als gevangenispredikant, eerst in Den Bosch en Vught, daarna in Scheveningen. Als jongeman wilde hij graag dominee worden. Het predikantschap leek hem mooi, met verschillende aspecten: zorg voor de mens, vragen over geloof en leven en ook cultuur. Zelf had hij sterk het gevoel: iedereen hoort erbij. De kerk moet bijzondere aandacht hebben voor mensen die kwetsbaar zijn.

Vrij toevallig kwam Eerbeek in contact met het justitiepastoraat. Een vriendin van hem was vrijwilligster in een gevangenis. Via haar kwam hij in contact met ds. Joop Spoor. Die wees hem op een vacature. Eerbeek nam contact op met de toenmalige hoofdjustitiepredikant, ds. C. F. Brüsewitz. 'Drie weken later was ik al aan het werk in het huis van bewaring in Den Bosch en kort daarna in de gevangenis in Vught. Er ging een nieuwe wereld voor me open. Met Arjos, de jongerenorganisatie van de Antirevolutionaire Partij, was ik tijdens een internationaal congres eens in de gevangenis van Scheveningen geweest. Ik was gelijk geboeid. Het heeft me nooit meer losgelaten.'

Ervaringen

Soms kun je ook heel praktisch iets voor een gedetineerde betekenen. In Vught vroeg een man, die al aan het eind van zijn detentie was, of hij zijn moeder en broertje mocht bezoeken om weer aan hen te wennen. De gevangenisdirectie gaf hiervoor toestemming als ik hem zou begeleiden. Zo ben ik, toen nog in m'n Eend, met hem naar zijn moeder geweest. Het bezoek maakte diepe indruk op me. Een heel diepe geloofservaring had ik nadat ik pas was begonnen. Ik sprak met een man die was veroordeeld omdat hij zijn vrouw had vermoord. Het was een man zoals ikzelf was; geen monster of zo. Toen bedacht ik: wat hij kan, daartoe ben ik ook in staat. Als ik dat had gedaan, wat was dan de grond van mijn bestaan geweest? Toen besepte ik dat je leeft uit de genade van God.'

Eerbeek vraagt niet alleen aandacht voor de daders van misdrijven. Ook slachtoffers hebben onze zorg nodig. 'Ik zie het als een taak voor de justitiepredikant om met daders ook over de slachtoffers te spreken.'

In zijn boek *Een misdadiger is meer dan zijn delict*, volgens de flaptekst 'een bijzonder kijkje in een gesloten wereld', beschrijft Eerbeek zijn werkzaamheden in achtereenvolgens Den Bosch, Vught en bij de 'zware jongens' in Scheveningen. Ook geeft hij informatie over zijn werk als hoofdjustitiepredikant. Verder komt de Stichting Exodus ter sprake, de nazorg aan (ex-)gedetineerden. Eerbeek is voorzitter van de Vereniging Samenwerkingsverband Exodus Nederland.

Het boek bevat ook de weerslag van soms aangrijpende gesprekken met oud-kerkgangers van de gevangenis en oud-bewoners van Exodushuizen. Het eindigt met signalen aan de kerk, de hulpverlening en Justitie.

Thema's

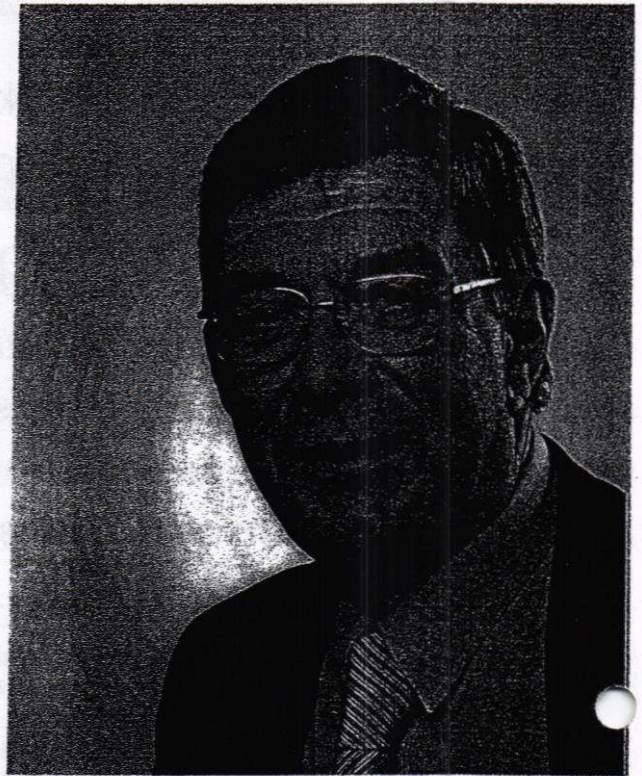
Het werk van de justitiepredikant bestaat uit vier hoofdonderdelen: het voeren van persoonlijke gesprekken, het houden van gespreksgroepen, het leiden van kerkdiensten en het adviseren van de inrichting op het gebied van vragen van humaniteit.

Uit de rapportages van de predikanten komen als veel voorkomende gesprekstema's naar voren: geloof en zingeving, toekomst, relaties, levensvragen, detentie, persoonlijke geschiedenis en levensverhaal, identiteit, psychische problemen, eenzaamheid, spanning, ziek-zijn, verslaving, omgaan met behandelingsprogramma's, omgaan met agressie, angst, (verloren) vertrouwen en actualiteiten.

Centrum voor Justitiepastoraat

Tijdens de jubileumdag werd ook het Centrum voor Justitiepastoraat officieel geopend, dat is opgericht door de Universiteit van Tilburg (Faculteit Katholieke Theologie en Faculteit Rechtsgeleerdheid) en de Protestantse Theologische Universiteit. Hieraan zijn de hoogleraren dr. T.W.A. De Wit (rk) en dr. E.R. Jonker (prot.) in deeltijd verbonden. Doel ervan is wetenschappelijk onderzoek op het gebied van justitiepastoraat en verbetering van de kwaliteit daarvan.

Het bijna 600 bladzijden tellende *Hand-*

Ds. Jan Eerbeek, hoofdjustitiepredikant.

boek is de eerste publicatie van dit nieuwe Centrum. Het geeft inzichten en context, taakopvattingen en praktijken van het rooms-katholiek en protestants justitiepastoraat. Het biedt ook theologische funderingen die in onze huidige sociaal-culturele omgeving meer dan voorheen noodzakelijk zijn geworden. Van Iersel en Eerbeek hebben de ambitie dat het tevens een richting zal wijzen waarin het justitiepastoraat zich de komende jaren zal ontwikkelen. Die richting is te typeren als een oriëntatie op 'herstelgericht pastoraat'.

Dirk Visser is freelance journalist.

Spreekbeurten

Ds. Jan Eerbeek is graag bereid op gemeenteavonden en voor classicale vergaderingen te spreken over het werk van het justitiepastoraat. Hij is bereikbaar via j.eerbeek@planet.nl of (06) 51 36 27 83.

BESTELGEGEVENS GENOEMDE BOEKEN

Jan Eerbeek, *Een misdadiger is meer dan zijn delict*. Amsterdam: Ark Media, 2009, 310 p., € 17,50. Te verkrijgen in de boekhandel of via www.arkmedia.nl.

A.H.M. Van Iersel, R.P.T. Bijkerk en J.D.W. Eerbeek (red.), *Handboek Justitiepastoraat. Context, theologie en praktijk van het protestants en rooms-katholiek justitiepastoraat*. Breda: Damon, 2009, 694 p., € 34,90. Te verkrijgen in de boekhandel of via www.damon.nl.